

بهینه‌سازی توان سیاسی، راهبرد نیل وضعیت موجود به وضع مطلوب دولت اسلامی با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

* حسین حسینی‌نژادی

** مجید گل‌پرور

*** مهدی حسینی باقری

چکیده

در حال حاضر بین وضعیت موجود و مطلوب تمدن اسلامی شکافی است که متفکران، رهبران و کنشگران سیاسی را بر آن داشته است تا تمامی تلاش خود را برای ایجاد تمدن نوین اسلامی و دولت‌سازی لازمه آنکه در بیانیه گام ترسیم شده است به کار گیرند. برای دستیابی به این مهم راهبردهای متعددی ممکن است به کار گرفته شود. این پژوهش تلاشی است برای پاسخ دادن به این پرسش: چه راهبردی می‌تواند سریع‌تر، وضع موجود دولت اسلامی را به وضع مطلوب نزدیک سازد؟ و آزمون این ادعا که با اتخاذ راهبرد بهینه‌سازی توان سیاسی فرصت‌هایی در اختیار قرار می‌گیرد که می‌تواند نیل به وضعیت مطلوب را تسریع نماید. این پژوهش به روش سوات (SWOT) انجام شده و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بهینه‌سازی توان سیاسی ناشی از بکارگیری مجموعه‌ای از توانمندی‌های بومی می‌تواند شرایط دگرگونی وضع موجود و دستیابی به بسترهای دولت‌سازی مطلوب اسلامی را فراهم آورد.

واژگان کلیدی

بهینه‌سازی، توان سیاسی، دولت اسلامی، گام دوم انقلاب، مقام معظم رهبری.

h.hoseini14957@gmail.com

*. دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافت.

** استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافت. (نویسنده مسئول)

majid_golparvar@yahoo.com

mehdi.hassanibakri@gmail.com

*** استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافت.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۱۴

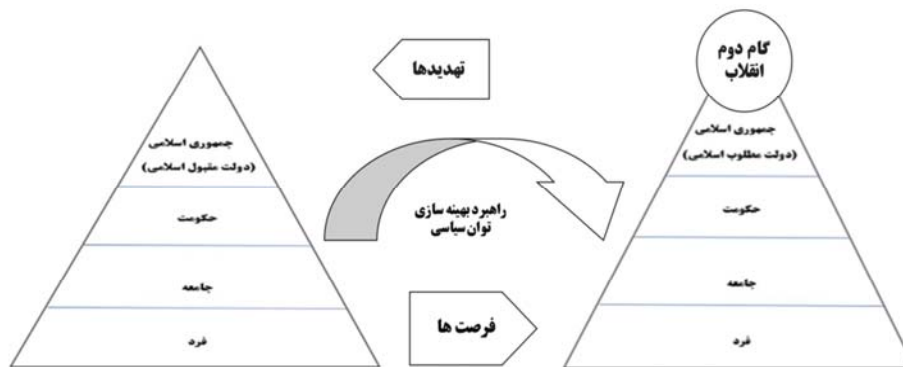
طرح مسئله

کشور بایستی قوی بشود؛ قوی شدن کشور جزو هدف‌های ما است. این‌هم از خطوط اصلی نسخه بعثت است؛ این‌هم از بعثت گرفته شده؛ این‌هم از قرآن گرفته شده، قرآن می‌فرماید که «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ؛ هر چه می‌توانید قوت را زیاد کنید». (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۹/۱/۳)

گام دوم انقلاب، نقطه عطفی در حرکت پیشرونده انقلاب است که براساس آن قرار است جمهوری اسلامی در آینده‌ای نه‌چندان دور به‌عنوان الگویی نوین در حکمرانی و همچنین الگویی برای نظام پیشرفته اسلامی در منطقه و جهان معرفی گردد. با این حال بروز برخی از مشکلات و نارسایی‌ها در کشور نشان می‌دهد که علی‌رغم طی یک مسیر پر افتخار، هم‌اینک میان بایدهای انقلابی با واقعیت‌های موجود، فاصله‌ای طولانی وجود دارد؛ فاصله‌ای که بخش بزرگی از آن ناشی از عدم دستیابی به دولت مطلوب اسلامی است. همانطور که هانتینگتون معتقد است، مشکل اصلی واپس‌ماندگی نهادهای سیاسی، دگرگونی اجتماعی و اقتصادی است و بر همین اساس پیدایش دولتی نیرومند که بتواند ارزش‌ها و آرمان‌ها را - به‌درستی و مطابق آنچه که مورد انتظار یک جامعه اسلامی است - محقق نماید، ضروری است. اما مسئله این است که چرا با گذشت چهل سال از پیروزی انقلاب و با وجود تلاش‌های صورت گرفته، تاکنون نتوانسته‌ایم به دولت مطلوب اسلامی دست‌یابیم. طبیعتاً رسیدن به وضع مطلوب دولت اسلامی نیازمند استفاده از راهبردهای مناسب بوده است، به‌واقع راهبردها براساس فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌رو، مسیرهایی را برای حرکت از شرایط فعلی و نیل به آینده مطلوب نشان می‌دهند. به‌نظر می‌رسد بخشی از این واپس‌ماندگی در دستیابی به دولت مطلوب اسلامی، به‌دلیل آن بوده است که تاکنون نتوانسته‌ایم راهبردهای خود را براساس تکیه بر ظرفیت‌های داخلی، فرصت‌های خارجی و توجه به نقاط قوت و دوری از تهدیدات، پی‌ریزی، انتخاب و بروز نماییم از این‌رو امروزه در مسیر حرکت پیشرونده انقلاب و به‌خصوص در آستانه گام دوم، نیازمند بازبینی، طراحی و بروزرسانی راهبردهای جدید مبتنی بر واقعیات امروز، آرمان‌های فردا و به دور از فرا روایت‌های جهان غرب هستیم. منظور از راهبردها آن دسته از استراتژی‌های بومی و ملی است که برخاسته از دانش‌ها و ظرفیت‌های ایرانی و اسلامی است. زیرا همانگونه که اندیشمندان پست‌مدرن نیز معتقدند، الگوهای توسعه‌ای غربی، تنها مدل‌های محتوم پیشرفت جوامع نیست و نظام‌های سیاسی می‌توانند الگوها و راهبردهای بومی و متفاوت خود را دنبال کنند. به‌طور مثال لیوتار (از پیشگامان فلسفه پست مدرن) مخالف جدی روایت‌های بزرگ و مسیرهای توسعه غربی است و به‌جای آن بر راهبردهای محلی و بومی در مسیر پیشرفت تأکید می‌کند. این نوشتار

بهبودسازی توان سیاسی، راهبرد نیل وضعیت موجود به وضع مطلوب دولت اسلامی □ ۹

براساس همین نگاه قصد دارد ضمن ترسیم سیمای دولت ایدئال اسلامی با استفاده از روش سوات (SWOT)، با شناسایی فرصت‌ها و تهدیدات پیش روی جمهوری اسلامی به راهبردی بومی برای نیل از وضعیت موجود به وضع مطلوب دست‌یابد. بر این اساس سؤالی که در این پژوهش به دنبال پاسخ آن هستیم این است که با توجه به فرصت‌ها و تهدیدات پیش روی جمهوری اسلامی و با توجه به مؤلفه‌های بومی، مناسب‌ترین راهبرد برای حرکت از وضعیت موجود به سمت وضع مطلوب دولت اسلامی کدام است؟ فرض پژوهش نیز بر این گزاره استوار است: به نظر می‌رسد با اتخاذ راهبرد بهبودسازی توان سیاسی، می‌توان وضع فعلی را به وضع مطلوب دولت اسلامی نزدیک نمود.

مدل مفهومی پژوهش (طرح از نگارنده)

پیشینه تحقیق

تاکنون پیرامون دولت اسلامی تحقیقات گوناگونی انجام شده است اما در جستجوهای صورت گرفته در پایگاه‌های مختلف تحقیقی، پژوهشی مطابق با عنوان این پژوهش یافت نشد. وجه تمایز این پژوهش آن است که غالب پژوهش‌هایی که تاکنون صورت گرفته، حول چستی و معرفی شاخصه‌های یک نظام سیاسی اسلامی بوده و کمتر به فرصت‌ها و تهدیدات پیش روی این نظام، چگونگی دستیابی به آن و راهبردهای منتهی به دولت مطلوب اسلامی صحبتی به میان آمده است. موضوعی که در این پژوهش تلاش شده است به آن توجه شود. همچنین در این پژوهش تلاش شده است تا با عبور از فراروایت‌های مسلط غربی از خلال رهنمودهای رهبری انقلاب و به‌طور اخص بیانیه گام دوم انقلاب، این راهبردهای بومی کشف و ارائه گردد. هرچند آثاری نیز وجود دارد که مطالعه و بررسی آنها در فرایند تحقیق اثرگذار بوده است و اشاره به آنها امری ضروری می‌نماید:

رحمان نجفی‌سیار در پژوهشی با عنوان «شاخصه‌های حکمرانی مطلوب دولت تراز انقلاب، براساس

بیانه دوم انقلاب» به ترسیم شاخصه‌های دولت تراز انقلاب پرداخته است. قدرت احمدیان در مقاله‌ای تحت‌عنوان «گفتمان پست‌مدرنیسم و انقلاب اسلامی ایران» به بررسی رابطه میان این گفتمان نسبت به مدرنیته پرداخته و هر دو گفتمان را در تضاد با فراروایت‌ها معرفی نموده است. سموئل هانتینگتون در کتاب *سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی* به توسعه سیاسی در مسیر ایجاد دولت قدرتمند اشاره کرده است. او واپس‌ماندگی نهادهای سیاسی به دگرگونی اجتماعی و اقتصادی را مانعی در مسیر توسعه جوامع می‌داند. هفتکه و گوردال در کتاب *مبانی بهینه‌سازی سازه‌ها* شرحی کاملی از عملیات بهینه‌سازی به‌عنوان یک راهبرد ارائه نموده‌اند و معتقدند که می‌توان با ایجاد تغییرات در ورودی‌های سیستم، نتایج بهتری را به دست آورد. سید احمد راهنمایی در مقاله‌ای با عنوان «فلسفه بیانه گام دوم انقلاب با تأکید بر مقاصد بین‌المللی» براساس فرازاها و واژگان اساسی بیانیه و سایر بیانات رهبر انقلاب، تجزیه و تحلیل روشنی از بیانه با تمرکز بر مقاصد بین‌المللی ارائه نموده است. محمد کاکاوند در پژوهشی با عنوان «تحلیل عزت و استکبارستیزی در بیانه گام دوم انقلاب»، عزت و استکبارستیزی را دو عنصر اصلی بیانه گام دوم معرفی کرده که براساس آن هرگونه وابستگی به بیگانه مردود شناخته شده است.

تعریف مفاهیم

۱. **راهبرد:** راهبردها نقشه‌هایی عملیاتی هستند که اعمال ما را تا رسیدن به هدف نهایی طراحی شده، هدایت می‌کنند. (حاجیانی، ۱۳۹۰: ۸۸) به واقع آنها براساس فرصت‌ها و تهدیدها، مسیرهایی را برای حرکت از شرایط فعلی و رسیدن به آینده مطلوب نشان می‌دهند. به واقع راهبردها تجویزهایی هستند که عمل به آنها تحقق مطلوب‌ترین آینده ممکن را نوید می‌دهد. (بل، ۱۳۹۱: ۳) مراد ما از راهبرد، سریع‌ترین مسیری است که ما را از یک دولت مقبول به سمت ساخت دولت مطلوب اسلامی رهنمون می‌سازد.
۲. **دولت اسلامی:** نظام سیاسی ایدئال مطلوب در فلسفه مقام رهبری، مردم‌سالاری اسلامی است؛ (سیلانی، ۱۳۹۴: ۲۹) نظامی که در آن آئین حکمرانی از کتاب خدا گرفته می‌شود (مقام معظم رهبری، بیانات به مناسبت عید مبعث، ۱۳۹۹/۹/۱۲) و تنها راه نجات این کشور و رسیدن آن به نقطه‌ای که شایسته این ملت است، فقط در سایه اسلام، جمهوری اسلامی و نظام اسلامی امکان‌پذیر است. (مقام معظم رهبری، بیانات در سیزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی علیه‌السلام، ۱۳۸۱/۳/۱۴) بنابراین منظور از دولت اسلامی، دولتی مطلوب و کارآمد، متشکل از حکومت، جامعه و فرد انقلابی است که در جغرافیای جمهوری اسلامی قرار گرفته و محصول نوسازی فرهنگ سیاسی در ایران مبتنی بر اصول و ارزش‌های انقلابی است.

بهبوده‌سازی توان سیاسی، راهبرد نیل وضعیت موجود به وضع مطلوب دولت اسلامی □ ۱۱

۳. **توان سیاسی:** مجموعه‌ای از توانمندی‌ها است که شامل: توانمندی حفظ ارزش و هویت، توانمندی ایجاد انسجام و همبستگی، توانمندی انعطاف و سازگاری، توانمندی کشف و پاسخگویی به مطالبات، توانمندی بسیج سیاسی، توانمندی مدیریت بحران، توانمندی جذب و مشارکت سیاسی، توانمندی آموزش و جامعه‌پذیری سیاسی و توانمندی آگاه‌سازی و هدایت سیاسی می‌شود که کلیتی به نام توان سیاسی را شکل می‌دهند.

۴. **بهبوده‌سازی:** منشأ بهبودی‌سازی در این تئوری نهفته است: می‌توان در یک سیستم برخی قابلیت‌ها را بیش از گذشته بهبود بخشید. (Nicholson: 2008) بهبودی‌سازی فرایندی است که برای بهتر کردن چیزی دنبال می‌شود. فکر، ایده و یا طرحی که به وسیله یک دانشمند یا یک مهندس مطرح می‌شود، طی روال بهبودی‌سازی بهتر می‌شود. در بهبودی‌سازی از یافتن بهترین جواب برای یک مسئله صحبت به میان می‌آید. منظور ما از بهبودی‌سازی، تغییر دادن ورودی‌ها و خصوصیات سیستم سیاسی است به نحوی که بهترین خروجی یا نتیجه به دست آید. (مطیع قادر، ۱۳۸۹: ۲ - ۱)

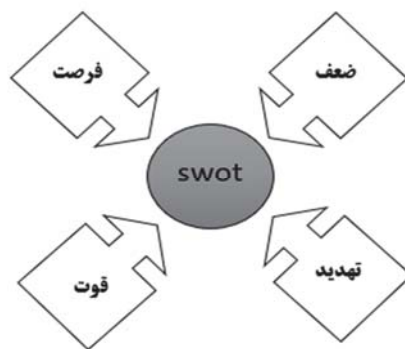
شکل شماره ۳: فرایند بهبودی‌سازی (طرح از مؤلف)

موانع و فرصت‌های پیش روی دولت اسلامی

شرط اول بهبودی‌سازی، شناخت و پذیرش خطاها، نقطه ضعف‌ها و تهدیدات در کنار اصلاح آنها است. شرطی که از همان ابتدای انقلاب بر آن تأکید شده است. این انقلاب به‌عنوان پدیده‌ای زنده، باردار، منعطف، دارای احساس و ادراک با ابتناء به آموزه‌های دینی و آرمان متعالی اسلام و اصل پویای اجتهاد - که در اصل ولایت فقیه در قانون اساسی تبلور یافته است - همواره آماده اصلاح و تصحیح خطاهای خویش است (بیانه گام دوم) «اصلاح این است که هر نقطه خرابی، هر نقطه نارسایی و هر نقطه فاسدی به نقطه صحیح تبدیل شود. انقلاب خودش یک اصلاح بزرگ است و تداوم اصلاحات در ذات و هویت انقلاب نهفته است». (مقام معظم رهبری، بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۷۹/۱/۲۶)

به معنی سامان‌بخشی به نظم موجود، در جهت نیل به وضع مطلوب و سازگاری با شرایط و مقتضیات زمان است. بر این اساس اصلاحات همان روش بهبود و سازمان‌بخشی به وضع موجود و ایجاد تغییرات سودمند به شیوه تکاملی و تدریجی در زندگی سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است. یکی از راه‌ها و روش‌های عقلایی و علمی جدید و برنامه‌ریزی‌شده جهت دستیابی به تعادل نظام، رفع معایب و برون‌رفت از تنگناها و مشکلات جامعه و ایجاد نظمی بهتر و نظامی کارآمدتر از گذشته است. (نظریور، ۱۳۸۷: ۲۷۶)

روش تجزیه و تحلیل سوات^۱ یک ابزار استراتژیک مهم در فرایند کاوش در محیط داخلی و خارجی یک سازمان و استخراج استراتژی‌های مناسب براساس نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای آن است. (Ronen, Coman: 2007)

شکل شماره ۲: مدل سوات (swot): (طرح شکل از نگارنده)

با استفاده از این روش به خوبی می‌توان همانند یک موجود زنده، تهدیدات و فرصت‌های اعمال شده از داخل یا خارج جمهوری اسلامی را حس کرد و برای پاسخ به آنها، با توجه به یک الگوریتم کنترل مناسب، اقدام به انتخاب بهترین استراتژی نمود. غایت این شیوه تبدیل تهدیدها به فرصت‌ها، به حداقل رساندن ضعف‌ها و حداکثر نمودن قوت‌ها است، زیرا: «امروز، هم فرصت‌های بسیار بزرگی داریم، هم چالش‌هایی در پیش روی ما است که بایستی با این چالش‌ها برخورد کنیم و با کمک این فرصت‌ها، بر این چالش‌ها به توفیق الهی پیروز بشویم». (مقام معظم رهبری، بیانات در حرم رضوی، ۱/۱/۱۳۹۴) مدل سوات به دو بخش درون‌سازمانی (قدرت و ضعف) و برون‌سازمانی (فرصت و تهدید) تقسیم می‌شود (اسلامی و دیگران، ۱۳۹۷: ۱۰) از این رو می‌تواند با شناسایی این نقاط در مسیر تقویت و بهینه‌سازی توان سیاسی جمهوری اسلامی و رسیدن به حد نهایی قدرت و عزت کمک نماید، همان‌گونه که تشدید باران اگرچه می‌تواند سیل و خرابی به بار آورد اما با کمی اراده و تلاش و ایجاد سیل بند و سد، نه تنها می‌توان

1. SWOT.

مانع تخریب شد بلکه آنرا تبدیل به فرصت ذخیره آب و تولید برق نمود. «ما با تکیه بر همین پایداری و ایمان مردم، این تهدیدات را به فرصتی برای افزایش عزت و اقتدار ملت و کشور تبدیل خواهیم کرد» (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار ما مسئولان وزارت خارجه، ۱۳۹۷/۵/۲۵) همانطور که جدول شماره ۲ نشان می‌دهد، نقش عوامل درونی در تقویت توان نظام سیاسی به مراتب از عوامل خارجی پر رنگ‌تر است و این بدان معناست که راهبردها باید به گونه‌های انتخاب شود تا عوامل داخلی مورد توجه بیشتری قرار گیرد، گرچه این به‌هیچ‌وجه به معنی غفلت از عوامل خارجی نیست. امروزه این درک روزافزون وجود دارد که کلید موفقیت در فرایند توسعه، بهره‌گیری از راهبردهای توسعه‌محور بومی است که براساس تمرکز بر دارایی‌های مادی و معنوی درونی جامعه بنا شده است. (William t. hipwel: 2009) نکته قابل تأمل اینکه براساس داده‌های پژوهش، در جمهوری اسلامی به ازای هر ضعف و تهدید حداقل یک و در بیشتر موارد چندین نقطه قوت و فرصت وجود دارد که در صورت اتخاذ راهبرد مناسب، با استفاده از آنها می‌توان توان دولت اسلامی را به نقطه بهینه نزدیک نمود. متأسفانه در سال‌های اخیر غفلت از نقاط قوت داخلی و اتخاذ برخی رویکردها و راهبردهای خارج محور سبب شده است تا دستیابی نظام سیاسی به نقطه بهینه با تأخیر مواجه شود. «بعضی می‌خواهند مشکلات را با تکیه به دیگران، با رشوه دادن و تذلل در مقابل دیگران حل کنند؛ بعضی‌ها هم نه، می‌خواهند مشکلات را با توان داخلی خودشان حل کنند. اعتقادمان این است که باید از درون، خودمان را تقویت کنیم، این اساس کار است» (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار با اعضای مجلس خبرگان، ۱۳۹۲/۶/۱۴).

جدول شماره ۲: نقاط قوت و ضعف (جمع‌آوری: نگارنده)

نقاط ضعف	نقاط قوت	عوامل درونی
W1 بی‌توجهی به رهنمودهای رهبری	S1 رهبری خردمندانه و حکیمانه	
W2 برخی ساختارهای کهنه و غیرمنعطف	S2 ساختار سیاسی مدرن و منعطف	
W3 توسعه نامتوازن و عدم هماهنگی بین‌بخشی	S3 توسعه متوازن در تمامی حوزه‌ها	
W4 عدم رعایت اصول قانون اساسی و سایر قوانین	S4 قانون اساسی مترقی و قوانین موضوعه	
W5 بی‌توجهی به آزادی‌ها و حقوق سیاسی	S5 آزادی‌های اجتماعی و سیاسی	
W6 ارزش‌های غربی و غیربومی	S6 ارزش‌ها و هویت مشترک اسلامی ایرانی	
W7 الگوهای مدیریتی خسته، ایستا و غیربومی	S7 الگوی‌های مدیریتی جوان، پویا و بومی	
W8 الگوهای غیربومی سرمایه‌داری	S8 الگوی بومی اقتصاد مقاومتی	
W9 خودباختگی و عدم اعتماد به نفس ملی	S9 اعتماد به نفس ملی و باور به ما می‌توانیم	
W10 بی‌ثباتی سیاسی و ناامنی و آشوب	S10 ثبات و امنیت داخلی	
W11 بی‌توجهی به نسل جوان و تحصیل‌کرده	S11 نسل جوان و تحصیل‌کرده	
W12 اختلافات قومی، زبانی و مذهبی	S12 احساس همبستگی ملی	
W13 سیاست‌زدگی، پوپولیست و عوام‌فریبی	S14 ظرفیت بسیج سیاسی	
W14 بی‌توجهی به خواسته‌های به‌حق جامعه	S15 حمایت و مشارکت مردمی	
W15 عدم استفاده از نهادهای مردمی	S16 نهادهای انقلابی و سنتی جهادگر	
W16 تخطئه انجمن‌ها، تعاونی‌ها و سمن‌ها	S17 انجمن‌ها، تعاونی‌ها و سمن‌ها	
W17 اسراف منابع مادی و تاراج ثروت ملی	S18 منابع مادی سرشار و متنوع	
W18 محدودیت و تبعیض در فعالیت‌ها و پست‌ها	S19 فرصت‌های برابر در فعالیت‌ها و پست‌ها	
W19 فساد، تبعیض و بی‌عدالتی	S20 مبارزه جدی با کانون‌های فساد و بی‌عدالتی	
W20 تصمیمات سیاسی غیرعقلانی و احساسی	S21 عقلانیت در اتخاذ تصمیمات سیاسی	
W21 الگوهای رفتاری غیردموکراتیک و مستبدانه	S22 الگوهای رفتاری دموکراتیک و مردم‌سالار	
W22 فعالیت کانون‌های ضد معنویت و اخلاق	S22 فعالیت کانون‌های معنویت و اخلاق	
W23 بی‌توجهی و محدودیت فعالیت احزاب	S23 فعالیت‌های احزاب و گروه‌های سیاسی	
W25 سوءاستفاده، بی‌قانونی و لابی‌گری احزاب	S24 نظام تحزب و فعالیت درست احزاب	
W25 سانسور و محدودیت مطبوعات	S25 مطبوعات آزاد و متنوع	
W26 فضای مجازی ولنگار و فاقد نظارت	S26 بهره‌درست از فضای مجازی	

تهدیدات	فرصت‌ها	عوامل بیرونی
<p>T1 اختلاف قومی و مذهبی جهان اسلام</p> <p>T2 دیپلماسی منفعل و محافظه‌کار</p> <p>T3 سلطه از طریق اتکاء به قواعد حقوق بین‌الملل و سازمان‌های بین‌المللی، قراردادهای و تعهدات بین‌المللی</p> <p>T4 ظهور گروه‌های مرتجع اسلامی در منطقه و جهان</p> <p>T5 هرگونه بی‌ثباتی و ناامنی در منطقه و جهان</p> <p>T6 نفوذ در قالب NGOها و انجمن‌های بین‌المللی</p> <p>T7 انزوا و یک‌جانبه‌گرایی در روابط بین‌الملل</p> <p>T8 غرب‌گرایی و شرق‌گرایی منفعلانه و غیرمنطقی</p> <p>T9 وادادگی و عدم اعتماد به نفس در روابط بین‌الملل</p> <p>T10 تسلیم و تزلزل در مقابل سیاست‌های نظام هژمون جهانی</p> <p>T11 ناتوانی در مقابل تحریم‌ها و دشمنی‌های آمریکا</p> <p>T12 تهدیدات نظامی و امنیتی</p> <p>T13 پروپاگاندا و تهاجم غول‌های رسانه‌ای جهان</p> <p>T14 ارائه تصویری غیرواقعی و خشن از انقلاب در افکار عمومی منطقه و جهان</p> <p>T15 ارائه تصویر آرمانی و نجاتبخش از ارزش‌ها و سیاست‌های نظام لیبرال دموکراسی غربی در منطقه و جهان</p> <p>T16 ظهور و بروز گروه‌های سیاسی و جنبش‌های متمایل به غرب در منطقه</p>	<p>O1 ارزش‌های مشترک و وحدت جهان اسلام</p> <p>O2 دیپلماسی فعال و انقلابی</p> <p>O3 استفاده از قواعد حقوق بین‌الملل و سازمان‌های بین‌المللی، قراردادهای و تعهدات بین‌المللی</p> <p>O4 استفاده از پتانسیل محور مقاومت</p> <p>O5 ثبات و امنیت در منطقه و جهان</p> <p>O6 استفاده از ظرفیت NGOها و انجمن‌های بین‌المللی</p> <p>O7 تعامل سیاسی و همه‌جانبه با جهان</p> <p>O8 سیاست نه شرقی نه غربی جمهوری اسلامی</p> <p>O9 غرور و اعتماد به نفس در روابط بین‌الملل</p> <p>O10 مقاومت و ایستادگی در مقابل سیاست‌های نظام هژمون جهانی</p> <p>O11 شکست تحریم‌ها و دشمنی‌های آمریکا</p> <p>O12 بازدارندگی دفاعی و امنیتی</p> <p>O13 استفاده از ابزارهای رسانه‌ای در اختیار</p> <p>O14 تصویرسازی و انگاره‌سازی مثبت از انقلاب در افکار عمومی منطقه و جهان</p> <p>O15 شکست ارزش‌ها و راهبردهای سیاسی آمریکا و نسخه‌های نجاتبخش نظام‌های غربی در منطقه و جهان</p> <p>O16 ظهور جنبش‌های سیاسی تقابل‌گرا با نظام سرمایه‌داری و حرکت‌های ضد نژادپرستی در غرب</p>	

مختصات دولت ایدئال در جمهوری اسلامی

شرط دوم بهینه‌سازی، ترسیم دولت ایدئال اسلامی است. نظام سیاسی ایدئال در جمهوری اسلامی همان نظام مردم‌سالار اسلامی است که متکی بر توزیع خاصی از ارزش‌ها، ایستارها، هنجارها و مهارت‌های سیاسی مطابق با معیارها و شعارهای انقلاب اسلامی است. در این الگو عنصر اصلی مردم هستند البته مردم نمی‌توانند به هدف‌های مشترک دست یابند مگر اینکه به درستی سازمان یابند و قواعد معین طرز عمل را بپذیرند. حکومت کارگزاری است که مسئول سازماندهی و اجرای این قواعد و رفتار در سطح جامعه است. (عالم، ۱۳۷۳: ۱۴۳) هدف از ترسیم آرمان‌ها، تشخیص فاصله وضع موجود با وضع مطلوب است؛ به کلامی دیگر تا وضعیت مطلوب به‌طور شفاف ترسیم نشود امکان سنجش وضع موجود فراهم نخواهد شد. بنابراین برای حرکت به سمت نقطه بهینه دولت اسلامی باید بتوانیم به تصویری شفاف از دنیای مطلوب آینده دست یابیم. از این‌رو در ادامه به تصور مختصات دولت ایدئال جمهوری اسلامی پرداخته می‌شود. البته باید توجه نمود که کاهش این فاصله در حوزه سیاسی به دلیل چند بعدی، جامع و شدیداً کیفی بودن آن، کار دقیق و دشواری است. به عبارت دیگر، بهینه‌سازی، مطلوبیت و تکامل در این حوزه از پیچیده‌ترین سطوح توسعه یک جامعه است. (سریع القلم، ۱۳۷۱: ۲۶)

جدول شماره ۱ مختصات نظام سیاسی مطلوب را از منظر سند چشم‌انداز و بیانیه گام دوم انقلاب در سه سطح جامعه انقلابی، حکومت انقلابی و فرد انقلابی نشان می‌دهد که باید برای رسیدن به آن در گام دوم انقلاب تلاش نمود. جامعه مطلوب اسلامی از این‌رو اهمیت دارد که در آن افراد در مسیر سعادت و کمال حقیقی خود گام برمی‌دارند و تلاش و کوشش می‌کنند تا نهاد حکومت و سیاست به‌صورت احسن تحقق یابد و چون این نهاد به واسطه برنامه‌ریزی‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و ارشادها تأثیری عظیم بر سایر بخش‌ها دارد، نهادهای دیگر نیز به نحو احسن شکل می‌گیرند. (مصباح، ۱۳۷۹: ۴۷۹) گرچه رسیدن به آرمان‌شهر و ایجاد یک دولت اسلامی ایدئال کار آسانی نیست اما این هرگز به معنی ناامیدی نیست. بلکه در درجه اول نیازمند حرکت به وضع مطلوب با استفاده از روش‌ها و مدل‌های گوناگون در جهت کشف نقاط قوت و ضعف و در درجه دوم استفاده از این نقاط برای پشت‌سر گذاشتن و برطرف کردن ضعف‌ها و تهدیدات است: «ما پیشرفت‌هایی داشتیم، ضعف‌ها و نقص‌هایی هم داشتیم. پیشرفت‌ها مان را باید بشناسیم، ضعف‌ها مان را هم باید بشناسیم. اگر ضعف‌های خودمان را پنهان کنیم، نشناسیم، تجاهل کنیم، این ضعف‌ها خواهد ماند، نهادینه خواهد شد؛ برطرف نخواهد شد. همه نقاط قوت و ضعف را باید بدانیم. نقاط مثبت و منفی هر دو هست، افت‌وخیز هست، اما حرکت ادامه داشته است؛ این مهم است.» (مقام معظم رهبری، بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴)

جدول شماره ۱: مختصات نظام سیاسی ایدئال از منظر سند چشم انداز و بیانیه گام دوم انقلاب

(منبع: نگارنده)

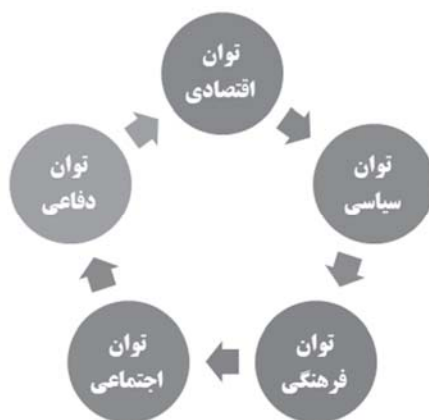
مختصات نظام سیاسی (دولت) ایدئال مبتنی بر نظریه انقلابی		دولت اسلامی ایدئال
تعاون و مشارکت گسترده سیاسی مردم	جامعه انقلابی	
آزادی اندیشه و بیان		
رعایت کرامت و حقوق سیاسی		
همبستگی و برخوردار از سرمایه اجتماعی		
فرصت‌های برابر در عرصه سیاسی		
رواداری، انعطاف و سازگاری سیاسی		
قانونمند، با ثبات و برخوردار از نظم سیاسی		
استقلال سیاسی و اراده ملی	حکومت انقلابی	
مردمدار و برخوردار از مقبولیت و مشروعیت		
تأکید و صیانت از قانون، ارزش‌ها و آرمان‌های انقلابی و ملی		
توسعه‌یافته و مبتنی بر عقلانیت		
پرکار، با نشاط، زنده و با اراده		
سیاست‌گذاری‌های منعطف و فعال		
هوشمند و با حساسیت ادراک		
مدیریت‌های سیاسی شایسته، متخصص و جهادی		
برخوردار از کارآمدی و سطح بالای بهره‌وری	فرد انقلابی	
استفاده حداکثری از همه ظرفیت‌های مادی و معنوی		
دارای بینش، آگاهی و فهم سیاسی		
متعهد به قانون و ارزش‌های دینی و انقلابی		
امیدوار به آینده و شکوفایی ایران		
دارای اعتماد به نفس و مفتخر به ایرانی بودن و مسلمان بودن		
نو اندیش، پویا و فعال		
رفتار عقلانی و به‌دور از افراط و تفریط		
برخوردار از هوشیاری و سرعت عمل		
نگاه و روحیه انقلابی و جهادی		

راهبرد بهینه‌سازی توان نظام سیاسی

در فرایند بهینه‌سازی، اکنون نوبت انتخاب راهبردها است. معمولاً راهبردها مسیرهایی برای رسیدن از شرایط فعلی به آینده مطلوب را به ما نشان می‌دهند. در این راهبردها تلاش می‌شود تا ضمن رعایت بیشترین فاصله با تهدیدات، بیشترین استفاده از فرصت‌ها به عمل آید. همگان می‌دانند که در زندگی اجتماعی، سیاست‌ها و راهبردها اگر نگوئیم نقش اساسی داشته، حتماً نقش مهمی دارند. (zaleznic, 1970) بی‌شک هر ملتی که بخواهد الگوی موفق‌تری از توسعه را در پیش بگیرد باید ویژگی‌های جغرافیایی، انسانی، سیاسی، فرهنگی، زمانی و مکانی را مد نظر قرار دهد. (نظری، عیوضی، ۱۳۹۶: ۱۹)

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، براساس اصول و روش‌های اسلامی و ایرانی و متناسب با شرایط و امکانات جامعه و براساس نیازهای بومی، منطقه‌ای و جهانی کشور و در جهت توسعه همه‌جانبه کشور طراحی و تدوین شده است. در این الگو توسعه سیاسی بر مبنای مدلی بومی است که براساس آن با بازنگری در ویژگی‌ها و شاخصه‌های غیربومی توسعه، برخی‌ها را که با مبانی اسلامی و جمهوریت نظام تطابق داشته پذیرفته و برخی دیگر که با نظام فکری و عقیدتی و جهان‌بینی اسلامی و جمهوریت در تعارض و تمایز است را رد می‌کند. (عزیزی و دیگران، ۱۳۹۷: ۱۷۸) رسالت ملت و نظام جمهوری اسلامی ایران حرکت عقلانی، مؤمنانه و متعهدانه در جهت ایجاد تمدن نوین اسلامی متناسب با آرمان‌ها در زیست بوم ایران است. (ابلاغیه رهبر انقلاب برالگوی پایه ایرانی اسلامی پیشرفت، ۱۳۹۷/۷/۲۲)

مسئله مهمی که در انتخاب راهبردهای بومی نیازمند توجه جدی است، این موضوع است که منابع قدرت، صرفاً نظامی نیست و می‌تواند انواع متفاوتی داشته باشد. با نگاهی واقع‌بینانه می‌توان گفت که یک نظام سیاسی ایدئال، نظامی است که بتواند توانمندی‌های خود را در پنج حوزه سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی به بالاترین سطح و کیفیت برساند. (طرح‌ریزی دکترینال، ۱۳۹۲: ۱۰) با این همه از میان این توانایی‌ها، توان سیاسی اهمیت ویژه‌ای دارد. با اینکه در تحولات عصر جدید حاکمیت مطلق قدرت سیاسی در ابعاد مختلف دستخوش تغییر شده است اما دولت و قدرت سیاسی همچنان نقش سیاست‌گذاری، تنظیم‌گری، هماهنگی و راهبری را برعهده دارد. به واقع هنوز هم این قدرت سیاسی است که اجازه می‌دهد که چه کسی، چه چیزی را، چگونه، کجا و چه هنگام به‌دست آورد. (امام جمعه‌زاده و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۵) قدرتی پر اهمیت که هر اندازه توانا تر باشد به همان میزان توانایی و قدرت ملی یک کشور افزایش خواهد یافت. دولت اسلامی ایدئال در عرصه سیاسی، دولتی است که بتواند توانمندی‌های سیاسی لازم را به دست آورده، حفظ نموده و تا حد ممکن افزایش دهد. توانمندی‌هایی که هر کدام بخشی از پهنه سیاست را در بر می‌گیرد و در مجموع کلیت توان سیاسی را شکل می‌دهد.

شکل شماره ۱: توانایی‌های یک نظام سیاسی

براساس سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران و بیانیه گام دوم انقلاب، جمهوری اسلامی به‌عنوان الگویی نوین در حکمرانی، قرار است در چشم‌انداز آینده نه‌چندان دور، به‌عنوان الگوی نظام (دولت) پیشرفته اسلامی در منطقه و جهان، کشوری توسعه‌یافته با جایگاه اول اقتصادی علمی و فناوری و با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل باشد. این دولت انقلابی با اتکال به قدرت لایزال الهی و در پرتو ایمان و عزم ملی و کوشش، برنامه‌ریزی شده و مدبرانه در مسیر تحقق آرمان‌ها و اصول قانون اساسی، برای رسیدن به آرمان بزرگش که همانا ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنا فداه) است گام برمی‌دارد. (سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی در افق ۱۴۰۴ و بیانیه گام دوم انقلاب) همانگونه که هدف از ترسیم آرمان‌شهر، بیان چستی دولت اسلامی است، راهبرد بهینه‌سازی توان سیاسی، چگونگی عبور از وضع فعلی در جهت نیل به وضعیت مطلوب دولت اسلامی را مشخص می‌کند. بر همین اساس در ادامه پژوهش با پایش متغیرهای گوناگون مطرح شده در منابع مختلف در خصوص توانایی‌های سیاسی، تعدادی از مؤلفه‌ها که مطابق با الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بوده، انتخاب و مورد شرح و بررسی قرار گرفته است. به واقع در ادامه خواهیم گفت که برای رسیدن به بهینگی و افزایش توان نظام سیاسی چه باید کرد.

راهبرد بهینه‌سازی توان سیاسی، چگونگی نیل به وضع مطلوب دولت اسلامی

به‌طور کلی قدرت و توان سیاسی، متشکل از مجموعه‌ای از توانمندی‌ها شامل: توانمندی حفظ ارزش‌ها و هویت، توانمندی ایجاد انسجام و همبستگی، توانمندی انعطاف و سازگاری، توانمندی کشف و پاسخگویی به مطالبات، توانمندی بسیج سیاسی، توانمندی مدیریت بحران، توانمندی جذب و مشارکت سیاسی،

توانمندی آموزش و جامعه‌پذیری سیاسی و توانمندی آگاه‌سازی و هدایت سیاسی است.

شکل شماره ۲: اجزاء توان سیاسی

به‌طور دقیق‌تر این اجزاء، شاخصه‌های راهبرد بهینه‌سازی توان سیاسی هستند و در عملیات بهینه‌سازی مانند مهره‌های دومینو عمل خواهند کرد. به هر میزان که این مؤلفه‌ها و اجزاء از توانایی بیشتری برخوردار شوند، به همان میزان توان سیاسی به سطح بهینگی نزدیک خواهد شد، امری که منجر به بهینگی کلیت نظام می‌شود و در نهایت نزدیک شدن به وضع مطلوب دولت اسلامی را در پی خواهد داشت. به واقع این مؤلفه‌ها نقطه عزیمت از واقعیات امروز به سمت آرمان بزرگ تمدن اسلامی فردا است.

سطوح راهبردی توان سیاسی

۱. سطح حکومت

افزایش توانمندی کشف و پاسخگویی به مطالبات: توجه به خواسته و مطالبات مردم یکی از جنبه‌های طبیعی یک حکومت مردم‌سالار و مشروع است. جوامع و حکومت‌هایی که بتوانند این خواسته‌ها و مطالبات را کشف نموده و پاسخ شایسته‌ای به آن بدهند، قادر خواهند بود تا ثبات و استواری خود را حفظ نمایند و در مقابل، نظام‌ها و جوامعی که از توانایی لازم برای پاسخگویی درست و به‌روز به تقاضاهای جدید مردم برخوردار نیستند، ممکن است دچار هرج‌ومرج و بی‌ثباتی شده و به سمت زوال و نا استواری کشیده شوند. (هاتینگتون، ۱۳۷۰: ۷۵) اساساً وقوع انقلاب اسلامی حاصل مطالبه مردمی بود که خواستار تغییر راه و رسم حکمرانی از پادشاهی مطلقه به مردم‌سالاری دینی بودند. خواسته‌ای که منتج به تشکیل نظام جمهوری اسلامی شد. در این نظام مردم هم عامل بوجود آورنده و هم عامل بقاء نظام سیاسی

هستند، به واقع «در نظام اسلامی، رأی، خواسته و عواطف مردم، تأثیر اصلی را دارد» (مقام معظم رهبری، به نقل از روزنامه اطلاعات، ۱۰/۶/۱۳۷۹) از این رو توجه به خواست مردم یک توانمندی ذاتی و جدا نشدنی جمهوری اسلامی است که نیازمند تقویت هرچه بیشتر است.

افزایش توانمندی انعطاف و سازگاری: در هزاره سوم، حکومت‌ها با چالش‌ها، تغییرات و پویایی‌های غیرقابل پیش‌بینی و بنیادینی مواجه شده‌اند که آنان را مجبور ساخته تا با ایجاد ساختارهای منعطف، خود را با شرایط جدید و چالش‌های آینده سازگار کنند. (غیائی ندوشن و مالک‌پور لپری، ۱۳۹۴: ۵۰) ساختار هوشمند، ساختاری است که توانایی تغییر خود با محیطش را داشته باشد. از دیدگاه علوم اجتماعی، سازگاری و انعطاف سیاسی عبارت است از توانایی یک حکومت برای تغییر خود و یا راه‌های انجام کار به منظور بقاء در محیط متغیر. حکومت انقلابی به‌عنوان یک نظام پویا و پیشرونده، نیازمند انعطاف، سازگاری و توانایی هوشمند است و در تعامل با محیط، تغییرات را حس کرده و همگام با شرایط و نیازمندی‌های روز جامعه، خود را بروزرسانی می‌نماید. جمهوری اسلامی هیچگاه نظامی متحجر و در برابر پدیده‌ها و موقعیت‌های نو به نو، فاقد احساس و ادراک نیست بلکه همچون پدیده‌ای زنده و با اراده، همواره دارای انعطاف و آماده تصحیح خطاهای خویش است. (بیانه گام دوم انقلاب)

افزایش توانمندی مدیریت بحران: چالز هرمن بحران را بر سه بعد اصلی تهدید،^۱ زمان^۲ و غافلگیری^۳ تحلیل می‌نماید (خلیلی و دیگران، ۱۳۹۴) بر این اساس بحران عبارت است از شرایطی که در آن: هدف‌های عالی و حیاتی واحد تصمیم‌گیرنده مورد تهدید قرار گیرد، زمان واکنش را برای اتخاذ تصمیم محدود کند و عناصر و عوامل تصمیم‌گیرنده را با بروز ناگهانی خود غافلگیر نماید. بحران‌ها همواره به‌عنوان یک عامل محرک عمل کرده و تصمیمات گرفته شده، واکنشی یا پاسخی در مقابل این تحریک هستند. (کاظمی، ۱۳۸۴: ۳۹۷) هر اندازه که این تصمیمات به‌جا و به‌موقع باشد و به‌درستی عملی شوند، به همان میزان درصد عبور موفقیت‌آمیز از بحران بیشتر خواهد بود. انقلاب اسلامی در حالی یک چله پر افتخار را پشت‌سر گذاشته و قدم به دهه پنجم حیات خود می‌گذارد که اگرچه دشمنان مستکبرش گمان‌های باطلی در سر داشتند، اما دوستانش در سراسر جهان، امیدوارانه آن را در گذر از چالش‌ها و بحران‌ها و به دست آوردن پیشرفت‌های خیره‌کننده، همواره سربلند دیده‌اند. (شرحی بر بیانه گام دوم انقلاب، معاونت سیاسی سپاه) این توانمندی در شرایط فعلی که هر روز یک بحران جدید و نوظهور بروز می‌کند، اهمیت دوچندان دارد و نیازمند تقویت و بهبودسازی است اگرچه «در طول عمر

---

1. Threat.
2. Time.
3. Surprise.

انقلاب، خطرهایی از این بزرگتر پیش آمده است. کشور این خطرها را برطرف کرده، از اینها عبور کرده است ... اینها چیزی نیست که جمهوری اسلامی نتواند اینها را حل کند. به توفیق الهی، ملت ایران از همه این مشکلات عبور خواهد کرد. ملت ایران و مسئولین کشور از این بزرگترها و دشوارترهایش را حل کرده‌اند؛ اینها که چیزی نیست». (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار با مردم بجنورد، ۱۳۹۱/۷/۱۹)

افزایش توانمندی جذب و مشارکت سیاسی: سیاسی‌شدن یا مشارکت بیشتر و بیشتر مردم در روندهای سیاسی، یکی از ویژگی‌ها و شاخصه‌های مثبت نظام‌های مردم‌سالار است. (عالم، ۱۳۷۳: ۱۲۷) البته مشارکت در سیاست خود نیازمند پیدایش فرصت‌های لازم و ظرفیت‌سازی است (شفیعی، ۱۳۹۴: ۱۰۶) و حکومت‌هایی که ظرفیت جذب بالاتری دارند، انتظار می‌رود که عملکردی بهینه و کارآمدی بهتری داشته باشند. (الهی و دیگران، ۱۳۹۴: ۴) بر همین اساس جمهوری اسلامی نیز به‌عنوان یک نظام مردم‌سالار متکی به اراده ملت، همواره در تکاپوی ظرفیت‌سازی در جهت ایجاد مشارکت هرچه بیشتر مردم در حمایت از نظام سیاسی است. به واقع «سخن اصلی این است که ملت ایران برای این که رشد و پیشرفت لازم را در همه صحنه‌ها به دست بیاورد، احتیاج دارد به تقویت همبستگی ملی و مشارکت عمومی در همه میدان‌های طلب‌کننده حضور ملت. کشور متعلق به ملت ایران است؛ آینده هم متعلق به این ملت است؛ امروز و فردا را هم ملت ایران ساخته‌اند و می‌سازند؛ لذا «همبستگی ملی و مشارکت عمومی» اشاره به نیاز بزرگ ملت در همه مسائل است؛ همکاری، همدلی، بازو به بازو دادن و دل‌ها را به یکدیگر مرتبط کردن و به سمت هدف‌های والای این ملت پیش رفتن». (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار زائرین و مجاورین حرم رضوی، ۱۳۸۴/۱/۱)

۲. سطح جامعه

افزایش توانمندی ایجاد انسجام و همبستگی: جامعه منسجم و همبسته، جامعه‌ای است که در آن به واسطه وجود ارزش‌های مشترک، کاهش فاصله‌های اجتماعی و طبقاتی و وجود اتصالات و پیوندهای اجتماعی محکم، درجه پایداری و پیوستگی اجتماع در سطح مطلوبی بوده و سطح درگیری‌ها، تنش‌ها و وقوع جرم پایین است. به‌طور کلی توانایی ایجاد انسجام و همبستگی، این امکان را به‌وجود می‌آورد تا مردم این احساس را داشته باشند که همگی عضو یک جامعه هستند، در یک کار مشترک مشغول هستند و با چالش‌های مشترکی روبرو هستند که باید برای رفع آن تلاش کنند. (Fonseca Brazier, Lukosch: 2018) طبیعی است که ملتی با توانایی ایجاد یک انقلاب بزرگ، از سطح بالایی از انسجام و همبستگی برخوردار است و باید آنرا حفظ نماید.

یکی از اساسی‌ترین کارها حفظ اتحاد و وحدت کلمه است. اتحاد ملت بدانند که قدرت این ملت در اتحاد است؛ اتحاد آحاد مردم، اتحاد گروه‌های اجتماعی گوناگون، اتحاد اقوام مختلفی که در کشور زندگی می‌کنند، اتحاد مسئولین کشور با مردم، مردم با مسئولین کشور؛ این است که به این کشور اقتدار می‌بخشد». (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان، ۱۳۹۸/۲/۱۱)

افزایش توانمندی حفظ ارزش‌ها و هویت: ارزش‌ها سنگ بنای هر اجتماعی را شکل می‌دهد و حفظ آن به معنای حفظ هویت، بنیه و پایه یک جامعه است. مادامی که در یک جامعه، ارزش‌ها ارزشمند شمرده شده و جای خود را به ضد ارزش‌ها ندهند، پایداری و استحکام دولت تداوم خواهد داشت. هرگونه تحول و جابه‌جایی در ارزش‌های یک جامعه، به معنای تزلزل در بنیان‌های نظام حاکم است. از این رو هر اندازه دولت از توانمندی بیشتری در حفظ ارزش‌ها و هویت برخوردار باشد باید انتظار قوام و دوام بیشتری داشت. (عظیمی شوشتری، ۱۳۸۴: ۷۵) از میان انقلاب‌هایی که تا امروز در دنیا حادث شده است، انقلاب اسلامی تنها انقلابی است که یک چله پر افتخار را بدون خیانت به آرمان‌هایش پشت سر نهاده و در برابر همه وسوسه‌هایی که غیر قابل مقاومت به نظر می‌رسیدند، از کرامت خود و اصالت شعارهایش صیانت کرده است و به هیچ بهانه‌ای از ارزش‌هایش که آمیخته با ایمان دینی مردم است، فاصله نگرفته است. (بیانه گام دوم انقلاب) این استواری و مانایی بر سر آرمان‌ها و ارزش‌ها توانایی کم‌نظیری است که باید حفظ و تقویت شود.

افزایش توانمندی بسیج سیاسی: واژه بسیج به شکل متعارف، معرفی کننده فرایندی است که به واسطه آن گروهی از حالت مجموعه منفعلی از افراد، به مشارکت‌کننده فعال در زندگی عمومی تبدیل می‌شود. (نواختی مقدم، ۱۳۹۴: ۱۵۳) انقلاب اسلامی نمونه‌ای موفقیت‌آمیز از توانایی یک جامعه در به حرکت آوردن و بسیج توده‌های مردم در جهت مبارزه سیاسی است. حضرت امام علیه السلام در کنار ترسیم وضع مطلوب نظام سیاسی آینده، با استفاده از ابزار و امکانات مختلف بسیج‌گر مردم به ویژه تظاهرات و اعتصابات، توانستند زمینه حرکت مردم را فراهم نموده و به قول جان فوران در کتاب **مقاومت شکننده**، بزرگترین جمعیت تاریخ بشری را به خیابان‌ها بیاورند. (شاه/ علی، ۱۳۹۵: ۷۳) برخلاف بسیاری از انقلاب‌ها که با رسیدن به پیروزی، رهبران انقلاب توده‌های مردم را کنار گذاشتند، جمهوری اسلامی این قدرت و توانایی را حفظ نموده و در طول عمر خود این توانایی را در حوزه‌های مختلف به یاری گرفته است.

من عرض می‌کنم که بسیج تمام‌شدنی نیست. بسیج باید روزبه‌روز توسعه پیدا کند و قوی شود. روحیه بسیجی و معرفت بسیجی باید فراگیر شود، تا این کشور بتواند بار

سنگینی را که بر دوش دارد - که همان بار هدایت الهی و سعادت انسان‌هاست - به سر منزل برساند. لذا، بسیج، تمام شدنی نیست. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار با جمعی از فرماندهان بسیج، ۱۳۷۱/۷/۲۸)

۳. سطح فرد

افزایش توانمندی آگاه‌سازی و هدایت سیاسی: آگاهی و نگرش عمیق مردم نسبت به حقوق و وظایف خود و پی‌بردن به علل اساسی مسائل و تجزیه و تحلیل درست آنها سبب پویایی اجتماعی خواهد شد. (دیلمی، ۱۳۸۹: ۱۸) کاربینی و کینز استدلال می‌کنند که احتمال مشارکت شهروندان آگاه در سیاست بیشتر است و آنان بهتر می‌توانند منافع خود را تشخیص دهند و نفع فردی خود را با افکار و ایده‌های خاص درباره دنیای سیاست ارتباط دهند. (مسعودنیا، ۱۳۸۷: ۶۲) آگاهی سیاسی به معنای دستیابی و پرورش فضائل، دانش‌ها و مهارت‌های مورد نیاز برای شناخت امور سیاسی است. (نیلی و دیگران، ۱۳۹۳: ۵۱) از این رو حکومت‌ها تلاش می‌کنند تا به طرق مختلف این آگاهی را در کالبد جامعه بدمند. آگاهی سیاسی تقریباً بر همه جنبه‌های نگرش سیاسی و رفتار رأی‌دادن شهروندان تأثیر می‌گذارد. از جمله تأثیرات آن می‌توان به ثبات بیشتر نگرش، سازگاری بیشتر ایدئولوژیک و حمایت بیشتر از ارزش‌های جریان اصلی یک کشور اشاره کرد. (Zaller: 1990) بنابراین مسئله آگاهی نقش بسیار مهمی دارد. ملت ایران نشان داده‌اند که ملت آگاهی هستند. اگر آگاهی ملت ایران نبود، امروز ملت ما مسیر و وضع دیگری داشت و از این عزت، از این پیشرفت، از این ابهت جهانی برای ملت ایران خیری نبود. امام بزرگوار ما محکم ایستاد و مردم به‌خاطر آگاهی، به برکت آگاهیشان پشت‌سر امام ایستادند. این آگاهی به مردم کمک کرد. من می‌خواهم عرض کنم عزیزان من! این آگاهی همیشه لازم است. امروز هم لازم است، فردا هم لازم است. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار مردم بیجار، ۱۳۸۸/۲/۲۸)

افزایش توانمندی آموزش و جامعه‌پذیری سیاسی: استمرار و بقای هر جامعه‌ای مستلزم آن است که مجموعه باورها و ارزش‌ها، رفتارها، گرایش‌ها، دانش‌ها و مهارت‌های آن از طریق آموزش درست افراد، گسترش و تداوم یابد. آموزش و پرورش به معنای اعم، مترادف جامعه‌پذیری است. جامعه‌پذیری سیاسی فرایندی است که در آن نظام سیاسی می‌کوشد، ارزش‌ها، نگرش‌ها، رفتارها و تمایلات مورد قبول ساختار حاکم را از طریق نظام آموزشی به همه افراد و خصوصاً نسل جدید انتقال داده و در آنها درونی سازد. (خواجه سروی، ۱۳۹۲: ۳۲) از نظر رایندرمن (۲۰۰۸)^۱ آموزش و افزایش توانایی‌های شناختی و دانش افراد، تأثیر مثبتی بر تمامی برون‌داده‌های سیاسی شامل مردم‌سالاری، حاکمیت قانون و آزادی

1. Rindermann.

بهبودسازی توان سیاسی، راهبرد نیل وضعیت موجود به وضع مطلوب دولت اسلامی □ ۲۵

سیاسی دارد. (معین آبادی، سلطانی، ۱۳۹۴: ۶۹) در حکومت مردم‌سالار دینی یکی از وظایف دولت هدایت جامعه است. در این نوع از حکومت، اساس سیاست، هدایت‌گری است.

سیاست این است که جامعه را هدایت کند و راه ببرد. تمام مصالحه جامعه را در نظر بگیرد و تمام ابعاد انسان و جامعه را در نظر بگیرد و اینها را هدایت کند به طرف آن چیزی که صلاحشان است. (امام خمینی، ۱۳۷۷: ۴۳۲)

جدول شماره ۳: سطوح راهبردی توان سیاسی (منبع: نگارنده)

افزایش توانمندی ایجاد انسجام و همبستگی	سطح جامعه	راهبرد توان سیاسی
افزایش توانمندی حفظ ارزش‌ها و هویت		
افزایش توانمندی بسیج سیاسی		
افزایش توانمندی کشف و پاسخگویی به مطالبات	سطح حکومت	
افزایش توانمندی انعطاف و سازگاری		
افزایش توانمندی مدیریت بحران		
افزایش توانمندی جذب و مشارکت سیاسی	سطح فرد	
افزایش توانمندی آگاه‌سازی و هدایت سیاسی		
افزایش توانمندی آموزش و جامعه‌پذیری سیاسی		

نتیجه

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در جمهوری اسلامی ما به ازای هر ضعف و تهدید، نقاط قوت و فرصت‌هایی وجود دارد که با اتخاذ راهبرد بهبود بهینه‌سازی توان سیاسی، می‌توان وضع فعلی را به وضع مطلوب دولت اسلامی نزدیک نمود. در این راهبرد، نقش عوامل درونی در تقویت توان نظام سیاسی به مراتب از عوامل خارجی پررنگ‌تر است، گرچه این به هیچ وجه به معنی غفلت از عوامل خارجی نیست. نکته قابل تأمل اینکه در جمهوری اسلامی به ازای هر ضعف و تهدید حداقل یک و در بیشتر موارد چندین فرصت و نقطه قوت وجود دارد که در راهبرد بهینه‌سازی توان سیاسی مورد توجه قرار گرفته است. در این راهبرد تلاش شده است تا ضمن رعایت بیشترین فاصله با تهدیدات، از فرصت‌ها بیشترین استفاده به عمل آید.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که میان بهینه‌سازی توان سیاسی و ساخت دولت مطلوب اسلامی رابطه مستقیمی وجود دارد؛ بدین معنی که در این فرایند مجموعه‌ای از توانمندی‌ها شامل: توانمندی حفظ ارزش‌ها و هویت، توانمندی ایجاد انسجام و همبستگی، توانمندی انعطاف و سازگاری، توانمندی کشف و پاسخگویی به مطالبات، توانمندی بسیج سیاسی، توانمندی مدیریت بحران، توانمندی جذب و

مشارکت سیاسی، توانمندی آموزش و جامعه‌پذیری سیاسی و توانمندی آگاه‌سازی و هدایت سیاسی افزایش پیدا می‌کند. به‌طور دقیق‌تر این اجزاء، شاخصه‌های راهبرد بهینه‌سازی توان سیاسی هستند و در عملیات بهینه‌سازی مانند مهره‌های دومینو عمل خواهند کرد. به هر میزان که این مؤلفه‌ها و اجزاء از توانایی بیشتری برخوردار شوند، به همان میزان توان سیاسی به سطح بهینگی نزدیک خواهد شد، امری که منجر به بهینگی کلیت نظام می‌شود و در نهایت نزدیک شدن به وضع مطلوب دولت اسلامی را در پی خواهد داشت. این راهبرد یکی از جدیدترین راهبردهایی است که امروزه می‌تواند در تقویت توان سیاسی مورد استفاده قرار گیرد و به حاکمان کمک نماید تا قدرت سیاسی را تا حد زیادی افزایش دهند. به واقع راهبرد بهینه‌سازی، نقطه عزیمت از واقعیات امروز به سمت آرمان بزرگ دولت اسلامی است.

منابع و مأخذ

۱. آجرلو، اسماعیل و دانیال طاهری، ۱۳۹۵، *آشنایی با مفهوم حقوق عمومی، بررسی مفهوم قدرت سیاسی*، دفتر مطالعات نظام‌سازی اسلامی.
۲. ازکیا، مصطفی و غلامرضا غفاری، ۱۳۸۴، *جامعه‌شناسی توسعه*، تهران، انتشارات کیهان، چ ۶.
۳. اسلامی، محسن؛ محمدحسین جمشیدی و محمدعلی جمالی‌پور، ۱۳۹۷، «فرصت‌های امنیتی و سیاسی ج. ا. ایران از طریق عضویت دائم در سازمان همکاری شانگ‌های براساس مدل سوات»، *پژوهش ملل*، دوره سوم، ش ۲۹.
۴. امام خمینی، ۱۳۷۳، *صحیفه نور*، ج ۲، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه‌السلام.
۵. امام‌جمعه‌زاده، سید جواد؛ امیرمسعود شهرام‌نیا و روح‌الله صفریانی، ۱۳۹۵، «الگوی حکمرانی خوب؛ جامعه همکار و دولت کارآمد در مدیریت توسعه»، *علوم سیاسی*، دانشگاه آزاد کرج، ش ۶۳.
۶. بینا، ۱۳۹۲، *رویکردهای نظام‌مدار، رویکردهای طرح‌ریزی دکترینال در افق ۱۴۱۴*، ویراست ۲، تهران، اندیشکده یقین، مرکز پژوهش‌های دکترینال.
۷. جهانیان، تقوی و چهاردولی عیوضی، ۱۳۸۹، «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، رویکردها و راهبردها»، *راهبرد بومی*، ش ۱۰۴.
۸. حاجیانی، ابراهیم، ۱۳۹۰، *مبانی، اصول و روش‌های آینده‌پژوهی*، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.
۹. حمیصی، مرتضی و علی خندق‌آبادی، ۱۳۹۰، «بررسی نقش اقتدار سیاسی در توسعه اقتدار ملی کشور»، *مطالعات دفاعی استراتژیک*، ش ۴۳.

بهبینه‌سازی توان سیاسی، راهبرد نیل وضعیت موجود به وضع مطلوب دولت اسلامی □ ۲۷

۱۰. خلیلی، مرتضی؛ فاطمه عیوضی و حسن خاکسار و بیژن یاور، ۱۳۹۴، «کاربرد مدل دکتر چارلز هرمان و با رویکرد خطرپذیری در بررسی عوامل محدودکننده جریان ترافیک در زمان وقوع زلزله، نمونه موردی بزرگراه چمران شهر تهران»، *پانزدهمین کنفرانس بین‌المللی مهندسی حمل و نقل و ترافیک*، تهران، معاونت و سازمان حمل و نقل ترافیک:

https://www.civilica.com/Paper_TTC15_TTC15_202.html

۱۱. خواجه‌سروی، غلامرضا، ۱۳۹۴، «عوامل مؤثر بر جامعه‌پذیری سیاسی دانشجویان دانشگاه‌های دولتی ایران»، *پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، سال ششم، ش ۴.

۱۲. سریع‌القلم، محمود، ۱۳۷۱، «اصول ثابت توسعه سیاسی» *اطلاعات سیاسی اقتصادی*، ش ۵۵ و ۵۶.

۱۳. سیلانی، علی‌اکبر، ۱۳۹۵، «نظام سیاسی مطلوب در فلسفه سیاسی مقام معظم رهبری»، *معرفت*، سال بیست و پنجم، ش ۲۲۶.

۱۴. شاه‌علی، احمدرضا، ۱۳۹۵، «راهبرد مبارزاتی امام خمینی علیه‌السلام: بسیج سیاسی»، *پژوهشنامه انقلاب اسلامی*، سال ششم، ش ۱۸، ص ۷۵-۵۷.

۱۵. عالم، عبدالرحمن، ۱۳۷۳، *بنیادهای علم سیاست*. تهران، نشر نی.

۱۶. عزیزی، حسن و اسماعیل شفیعی و علیرضا گلشنی، ۱۳۹۷، «تحقق توسعه سیاسی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت»، *مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی*، ش ۱۱.

۱۷. عیوضی، محمدرحیم، ۱۳۹۵، «آینده‌پژوهی سیاسی»، *راهبرد*، ش ۷۹.

۱۸. فلاحی، مجید، ۱۳۸۹، *بررسی بحران‌های پنجگانه توسعه سیاسی در رابطه با جمهوری اسلامی ایران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه رازی، دانشکده علوم اجتماعی، گروه علوم سیاسی.

۱۹. کاظمی، علی‌اصغر، ۱۳۸۴، *روابط بین‌الملل در تئوری و عمل*، تهران، نشر قومس، چ ۴.

۲۰. کدخدایی، مصطفی و شهرام عسکری حصن، ۱۳۹۸، «دکترین امنیتی جمهوری اسلامی با تأکید بر بازدارندگی فعال و حفظ ضربه دوم»، *پژوهش ملل*، ش ۴۷.

۲۱. مصباح‌یزدی، محمدتقی، ۱۳۷۹، *جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن*، شرکت چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی.

۲۲. معین‌آبادی، حسین و اصغر سلطانی، ۱۳۹۴، «بررسی نقش دانشگاه در بهبود مؤلفه‌های آموزش سیاسی دانشجویان، مطالعه موردی: دانشگاه شهید باهنر کرمان»، *پژوهشنامه علوم سیاسی*، ش ۴۱، ص ۹۴-۶۷.

۲۳. نظریور، مهدی، ۱۳۸۷، *اصلاحات سیاسی، اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری، مجموعه مقالات*، پژوهشکده تحقیقات اسلامی، قم، انتشارات زمزم هدایت.
۲۴. نظری، سارا و محمدرحیم عیوضی، ۱۳۹۶، «توسعه سیاسی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت»، *مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی*، ش ۱۰.
۲۵. نظری، علی اشرف، ۱۳۸۶، «نگرشی مدرن به مفهوم قدرت سیاسی»، *پژوهشنامه حقوق و علوم سیاسی*، ش ۴.
۲۶. نواختی مقدم، امین، ۱۳۹۴، «بررسی تطبیقی کیفیت بسیج سیاسی در گفتمان امام خمینی و گفتمان‌های رقیب در جریان انقلاب اسلامی ایران»، *اندیشه سیاسی در اسلام*، ش ۴، ص ۱۷۷ - ۱۴۵.
۲۷. وندل، بل، ۱۳۹۱، *مبانی آینده پژوهی*، ترجمه مصطفی تقوی و محسن محقق، مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
28. Alex Coman, Boaz Ronen, 2007, Focused SWOT: diagnosing critical strengths and weaknesses, *International Journal of Production Research*, p 5677-5689: <https://doi.org/10.1080/00207540802146130>.
29. John Zaller, 1990, Political Awareness, Elite Opinion Leadership, and the Mass Survey Response, *Social Cognition*, Vol. 8, Thinking about Politics: Comparisons of Experts and Novices, p. 125 - 153
30. Partha Chatterjee, 1972, The Classical Balance of Power Theory, *Journal of Peace Research*, <https://doi.org/10.1177/002234337200900104>.
31. Published January 15, 2008, by Routledge, 268 Pages.
32. T. A. J. Nicholson, 2008, *Optimization in Industry*, Vol. 2, Industrial Applications.
33. William t. Hipwell, 2009, Ased approach to indigenous development in Taiwan, asia pacific view point, Vol. 50, December, P. 289 – 306.
34. Xavier Fonseca, Stephan Lukosch, Frances Brazier, 2018, Social cohesion revisited: a new definition and how to characterize it. Received 22 Jan 2018, Accepted 03 Jul 2018, Published online: 16 Jul 2018, Pages 231 – 253.
35. Zaleznik, Abraham, 1970, Power and Politics in Organizational Life, A version of this article appeared in the May 1970 issue of Harvard Business Review.